

ԵՐԿՐԱՅԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մերերս մէջ գործած ինքնակաշիւղ
ներ :

ՄԵՐԵՐՍ առջի ժամանակներէն 'ի վեր այրերն ու քարանձաւները՝ մարդու ապաւեն մը եղած են . անանկ որ Վերիկէի ու Վերիկայի մէջ շատ ժողովուրդ այրերու մէջ կրքնակէին . իսկ Միայի մէջ այնչափ պատուաւոր էին այրերը , որ Թագաւորներ ու Թագաւորազունք անոնց մէջ կը Թաղուէին , և իբրեւ սրբազան տեղ՝ մէջը զոհեր ու նուէրքներ կը նէին : Բայց աւելի կենդանեաց ապաստանարան եղած են այրերը ամէն ատեն . ասոր փորձը չէ Թէ միայն հիւմակուան գաղաններէն կիւմացուի , հապա նաև հին ատենի գաղաններէն , որոնց ոսկորներով լեցուած են շատ այրեր . ինչպէս կը տեսնուի Պելճիա , Գաղղիա , Միգլիա , Գերմանիա , Սաքսոնիա , Ռուսիա , Վերիկա , Սան-Տեմեն և ուրիշ տեղուանք :

Մերերու մէջ գտնուած ոսկորները իրենց դրսի յատկութիւններովը իրարու շատ նման են . ամէն ալ կուտըրտած ջախջախած , իրարմէ բաժնուած ու ցրուած , բայց ոչ երբեք մաշած կամ կլորած կըլլան . որով կիւմացուի Թէ ոսկորները ջրերէն քշուած ու անտեղուանքը լեցուած չեն . չէ նէ պէտք էր որ ջրերուն շարժումէն մաշած ու կլորած ըլլային :

Մի ոսկորները քարացած չեն , միայն իրենց շատին վրայ պատած է կրային քարէ բարակ կեղև մը . շատ անգամ ալ կրային քարացմանց մէջ ամբողջ կը գտնուին :

Եւրոպայի այրերուն մէջի բոլոր ոսկորներուն չորսին իրեքը տեսակ մը արջու ոսկորներ են , որուն ողջը հիւմա չգտնուիր . իրեքին երկուքն ալ տեսակ մը բորենիի² ոսկորներ են .

ասոնցմէ զատ կը գտնուին նաև վագրի¹ և առիւծի ոսկորներ , գայլի տեսակ կենդանիներ , և այլն . բայց ծովային կենդանեաց մնացորդներ չկան ասոնց մէջ :

Մէն այրերու մէջի ոսկորները քննելով կը տեսնենք որ արջու , բորենիի , վագրի , գայլի տեսակ շատ կենդանիներու , ձիու , եղան , ոչխարի , այծու , եղնիկի ոսկորները խառն դէպ զէպ իրարու վրայ լեցուած են . այրեր ալ կան՝ որոնց մէջ այծեամի³ , ռնգեղջիւրի⁴ , ձիագետիի , փղի , մասթուտոնթի⁵ , և Թուշուներու ոսկորներ խառն են : Միոնք յիրաւի զարմանալու արժանի բաներ են . բայց երկրագէտը միայն պիտի չզարմանայ , հապա անոնց պատճառներն ալ պիտի քննէ՝ Թէ այնչափ տեսակ գաղաններ որ իրենց կենդանութեան ատեն անկարելի է որ մէկտեղ կարենան բնակիլ՝ ինչ է պատճառը որ իրենց ոսկորները մէկտեղ դիպուած գտնուին :

Մանկ դժուարին խնդիր մը լուծելու համար շատ խելացի ու երկրագէտ մարդիկ զանազան մեկնութիւններ տուին . ոմանք սեպեցին Թէ ատենով ան այրերուն մէջ կը բնակին եղեր բորենիներ կամ ասոր նման գաղաններ , որ իրենց որսը այրերու մէջ կը տանին ու կուտեն եղեր՝ անով բնական է որ ոսկորները հոն մնան , ու աս կերպով երթալով աւելնան . ոմանք ալ սեպեցին Թէ այլևայլ ժամանակ ջրերը ներս քշեր են աս ոսկորները : Բայց աս պատճառները վերի վերոյ բաներ ըլլալով և շատ ընդդիմութեանց են Թակայ , 1834ին Հարլեմի ուսումնական ընկերութիւնը պարգև խոստացաւ ան մարդուն որ հաւանական պատճառներով կարենայ աղէկ մեկնել աս բանս : Եւ յիրաւի պարգևի արժանաւոր եղաւ Սարսել⁶ անունով բնագէտը , և իրեն աս նիւ-

1 Մաղար :

2 Զընիւն :

1 Փէլէի :

2 Եսպանիէի :

3 Կելիերոն :

4 Փղի տեսակ կենդանի մըն է որուն ողջը հիւմա չգտնուիր :

5 Marsel de Serres.

Թիս վրայ տպած գիրքը ամենուր ընդ-
ունենի եղաւ :

Եւ է Սարսեղին կարծիքը. տես-
նելով որ այրերէն ոմանց մէջ խիստ
շատ են կենդանեաց ոսկորները, կըսէ
Թէ անկարելի է որ բորենիները կա-
րենան այնչափ կենդանեաց սատակ
տանիլ, որոնցմով այրերը կարե-
նան լեցուիլ. և շատ անգամ ասոնց
մէջ գտնուածը մեծամարմին կենդա-
նեաց ոսկորներ ըլլալով, ինչպէս փղի,
ռնգեղ ջիւրի, ձիու և այլն, անկարե-
լի է որ բորենին կարենայ ասոնք քա-
շել տանիլ. Թող որ բորենին ոչ երբեք
որսը իր բոյնը կըտանի, հապադաշտի
վրայ գտած տեղը կուտէ : Աստի ի-
րեն կարծիքն աս է. մէյմը որ ոսկո-
րով լեցուն այրերը կրային կազմու-
թեանց այրեր ըլլալով, կըսեպէ Թէ
ոսկորները ջրհեղեղով լեցուած են
անոնց մէջ : Այրկորդ, տեսնելով որ
բարձր լեռներուն վրայ եղած այրե-
րուն մէջի ոսկորները գրեթէ միայն
արջու ոսկորներով լեցուն են, և Թէ
կան նաև անանկ այրեր՝ որոնց մէջ
մէկ տեսակ կենդանեաց ոսկորներ
միայն կըգտնուին, ինչպէս միայն ձիու,
ոչխարի, եղնիկի, բորենիի, և այլն, աս
կէ հետեցուց Թէ աս կենդանիները
վտանգաւոր դիպուածէ մը փախչե-
լով՝ ամէնը մէկէն մտեր են ան այրե-
րուն մէջ ու հոն խղզուեր մեռեր են :

Եւ զարմանալի բանն ալ աս է որ
առիւծի՝ վագրի ու փղի պէս տաք եր-
կրի կենդանիները Արոպայի ցուրտ
կողմերն ալ կըգտնուին, որոնց ողջը
հիմա անկարելի է որ ան տեղուանքը
դիմանայ. բայց աս դժուարին խըն-
դիրը դիւրաւ կըլուծուի, երբոր ընդ-
ունինք, ինչպէս ջերմաչափական փոր-
ձերն ալ կըցուցնեն, Թէ ատենով
Արոպայի պաղ կլիմաներն ալ այն-
չափ տաքութիւն ունենին որ կրնային
աս կենդանիները հոն բնակիլ, Թէ-
պէտ հիմա միայն այրեցած գօտիի
բնակիչ են. և Թէ հիմա քանի կեր-
թայ Արոպայի ջերմութիւնը աստի
ճանաբար պակսելու վրայ է :

Հիմա աշխարհքիս վրայ ապրող
կենդանիներուն Թիւը աս է .

1550 տեսակ կենդանածին .

7800 Թռչուն .

1550 սողուն .

8400 ձուկ .

88500 ոսկր չունեցող կենդանի :

107800 տեսակ բոլորը :

Իսկ գետնի տակ ինչուան հիմա
գտնուած չոր կամ քարացած կեն-
դանիներն են

270 տեսակ կենդանածին .

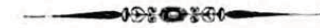
19 Թռչուն .

120 սողուն .

287 ձուկ .

7935 ոսկր չունեցող կենդանի :

8631 տեսակ բոլորը :

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Վառուչ :

ՎԱՌԻՉՈՒ ըսուած նիւթին սո-
վորաբար առաձգական խէժ՝ կըսեն
Եւրոպացիք. վժ զի ասիկայ խէժ մըն
է որ շատ տեսակ ծառերէ կելլէ, բայց
աւելի ազնիւը առաձգական Թզենի
ըսուած ծառինն է, որ հնդկաստանի
Փանտուա ու Աանթիփուր լեռները
կըգտնուի : Եւոր տերեւները փայլուն,
հաւկթաձև ու խիտ են. պտուղը
ձիթապտղի՝ չափ, բայց անհամ. ա-
ւելի քարոտ տեղուանք ու խորտու-
բորտ լեռներու վրայ կըբուսնի : Այր-
որ ծառը ճղքես, մէջէն կաթի պէս
հիւթ մը կըվազէ. աս հիւթին իրեք
մասին մէկը քառուցու կըլլայ : Խիստ
շուտով կաճի աս ծառը, անանկ որ մէկ
հատը չորս տարուան մէջ 25 ոտնա-
չափ բարձրացեր է, և բունը մէկ
ոտնաչափ տրամագիծ ունեցեր է կը-
սեն :

1 Խալ. Gomma elastica.

2 Զէլէն :